

ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ

УДК 323.1+93/94

DOI <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.2.5>

Візитів Юлія Миколаївна,
*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри історії України
факультету історії, політології та міжнародних відносин
Рівненського державного гуманітарного університету
orcid.org/0000-0002-2826-2067
vizitivj@gmail.com*

Сатієвський Артем Анатолійович,
*здобувач освіти другого (магістерського рівня)
спеціальності 014 «Середня освіта (Історія)»
Рівненського державного гуманітарного університету
orcid.org/0009-0003-0241-7475
satievskij2023@gmail.com*

КОРЕЙСЬКА МОВА В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ, МОВНА НОРМА, ВОЄННІ БУДНІ

Корейська національна меншина України, порівняно з іншими, має недовготривалу історію співжиття з титульною українською нацією. Проблема незнання корейською діаспорою рідної мови є результатом безжальних депортацій та політики асиміляції спершу Російською імперією, потім керівництвом СРСР. Лише в останні тридцять років, уже за часів незалежної України, українські корейці на практиці успішно реалізують законодавчо закріплені мовно-культурні права. В українській історіографії відсутнє комплексне дослідження, присвячене цій проблемі, тобто вивченню історії відкриття шкіл з корейською мовою викладання, роботи офлайн та онлайн мовних курсів, аналізу розмаїття навчальних заходів, націлених на опанування та популяризацію корейської мови не лише в середовищі діаспори, але й серед усіх тих, хто цікавиться корейською культурою та історією тощо. З цього і випливає актуальність даної наукової статті. Мета статті – розкрити передумови, причини та наслідки розвитку корейської мови в Україні як ідентифікатора нації в іноетнічному середовищі. Завдання – прослідкувати та проаналізувати причини незнання поколіннями корейців, народжених у СРСР, мови своєї історичної батьківщини, здійснюючи мікроаналіз окремих фрагментів наративних інтерв'ю, отриманих українськими медійниками у респондентів – представників корейської меншини; проілюструвати травматичну пам'ять поколінь корейців, позбавлених можливості вивчати рідну мову; показати корейську ініціативу на місцях, націлену на вирішення мовного питання, а також підтримку своєї діаспори посольством Республіки Корея в Україні; окреслити роль такого явища як мовне волонтерство серед громадян України та Південної Кореї; донести до громадськості виклики, з якими стикається освітня галузь під час війни. Новизна дослідження криється у самому формулюванні теми. Перспективними видаються подальші наукові пошуки наративу, пов'язаного з вивченням історії, культури корейської національної меншини в Україні, зокрема мовної проблеми. У статті охоплено три центри, де були створені належні бази та умови для вивчення мови – Харків, Черкаси та Мелітополь. Уже понад рік ініціативна корейська громада бореться з викликами війни, наслідками тотальної русифікації комуністичним режимом поколінь корейців; демонструє характер і стійкість, викристалізовуючи цінності багатонаціонального населення України.

Ключові слова: корейська національна меншина, корейська мова, мовні курси, школа «Дьонсурі», волонтери, ідентичність.

Vizitiv Yuliya,
*Ph.D., Associate Professor,
Associate Professor at the Department of History of Ukraine
Faculty of History, Political Science and International Relations
Rivne State Humanitarian University
orcid.org/0000-0002-2826-2067
vizitivj@gmail.com*

Satievskiy Artem,
*student of the second (master's level) education
specialty 014 "Secondary education (History)"
Rivne State Humanitarian University
orcid.org/0009-0003-0241-7475
satievskij2023@gmail.com*

KOREAN LANGUAGE IN UKRAINE: HISTORY, LANGUAGE STANDARDS, MILITARY DAYS

Compared to others, the Korean national minority of Ukraine has a short history of coexistence with the titular nation, Ukrainians. The problem of the Korean Diaspora not knowing their native language is the result of ruthless deportations and assimilation policies first by the Russian Empire, then by the leadership of the USSR. Only in the last thirty years, already during the time of independent Ukraine, Ukrainian Koreans in practice have successfully implemented the legally established linguistic and cultural rights.

In Ukrainian historiography, there is no comprehensive study dedicated to this problem, that is, the study of the history of the opening of schools with the Korean language of instruction, the operation of offline and online language courses, the analysis of the variety of educational activities aimed at mastering and popularizing Korean youth not only among the Diaspora, but also among all those who is interested in Korean culture and history, etc. The relevance of this scientific article follows from this. The purpose of the article is to reveal the prerequisites, causes and consequences of the development of the Korean language in Ukraine as an identifier of the nation in a non-ethnic environment. The task is to follow up and analyze the reasons why generations of Koreans born in the USSR do not know the language of their historical homeland, conducting a microanalysis of individual fragments of narrative interviews obtained by Ukrainian media from respondents of the Korean minority; to illustrate the traumatic memory of generations of Koreans deprived of the opportunity to learn their native language; to show the Korean initiative on the ground, aimed at solving the language issue, as well as the support of its Diaspora by the Embassy of the Republic of Korea in Ukraine; outline the role of such a phenomenon as language volunteering among citizens of Ukraine and South Korea; to convey to the public the challenges faced by the education industry during the war. The novelty of the research lies in the very formulation of the topic. Further scientific searches for a narrative related to the study of the history and culture of the Korean national minority in Ukraine, particularly the language problem, seem promising. The article covers only three centers where proper bases and conditions for learning the language were created - Kharkiv, Cherkasy and Melitopol. For more than a year, the proactive Korean community has been struggling with the challenges of the war, the consequences of the total Russification of generations of Koreans by the communist regime; demonstrates character and resilience, crystallizing the values of the multinational population of Ukraine.

Key words: Korean national minority, Korean language, language courses, «Dyeongsuri» school, volunteers, identity.

На початку XXI століття, у період російсько-української війни, у часи тісних міжетнічних комунікацій, потужної хвилі інтеграцій, діджиталізації на різних рівнях і в різних сферах, розвиток вивчення проблеми мовної інтеракції займає провідне місце. Зрозуміло, що спілкування на рівні мовної взаємодії впливає на поведінку комунікантів, а це в свою чергу є предметом та об'єктом вивчення спеціалістів різних

галузей наук – від істориків, мовників, політологів, культурологів до психологів. З моменту повномасштабного вторгнення РФ в Україну проблема мови постала особливо гостро. Ми спостерігаємо за трансформацією сприйняття ролі мови не лише в середовищі україномовних українців, неукраїномовних українців, але й серед представників національних/етнічних меншин (спільнот) України, які в свою чергу

послугуються українською, російською та мовою своєї меншини.

Мова – це засіб спілкування, ідентифікації та самоідентифікації. Це маркер народу та джерело історії. Проблема мови, беззаперечно, залишається актуальною для вивчення історії взаємовідносин титульної нації з представниками національних /етнічних меншин (спільнот).

13 грудня 2022 р. Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про національні меншини (спільноти) України» за № 2827-ІХ. Прийняття згаданого Закону стало необхідним кроком для наближення української держави до отримання статусу кандидата на вступ в Європейський Союз. Сам Закон набирає чинності 01 липня 2023 р. Стаття 5 Закону «Права, свободи та обов'язки осіб, які належать до національних меншин (спільнот)» гарантує «... громадянам України незалежно від етнічного походження, належності до національних меншин (спільнот) рівні... мовні права і свободи, визначені Конституцією України» та передбачає, що «Особа, яка належить до національної меншини (спільноти), має також право на... 5) використання мови національної меншини (спільноти); 6) освіти, зокрема мовами національних меншин (спільнот); 7) збереження культурної самобутності національних меншин (спільнот)». Стаття 11 «Право на освіту» гарантує, що «1. Особливості використання мов національних меншин (спільнот) в освітньому процесі визначаються Законом України «Про освіту» та спеціальними законами у зазначеній сфері. 2. Держава сприяє підготовці та підвищенню кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників з мов національних меншин (спільнот). 3. Приватні заклади освіти, що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти за рахунок коштів фізичних та/або юридичних осіб, зокрема засновані національними культурними товариствами та представниками національних меншин (спільнот), мають право вільного вибору мови освітнього процесу (крім закладів освіти, що отримують публічні кошти) та зобов'язані забезпечити опанування учнями державної мови відповідно до державних стандартів» (Закон України, 2022).

Доля мови кожної національної меншини (спільноти) унікальна, нерідко трагічна. Мета даної наукової статті – розкрити передумови, причини та наслідки розвитку корейської мови

в Україні як ідентифікатора нації в іноетнічному середовищі; дослідити шляхи повернення із забуття корейцями України мови свого народу, вивчити аспекти/чинники популяризації просування корейської мови в Україні.

Наукових досліджень, присвячених мовній проблемі в середовищі корейської національної меншини (спільноти) України, немає. Найвні матеріали носять характер аналітичних доповідей, інформаційних узагальнюючих довідок, медіатекстів, транскрибованих інтерв'ю, організаційних звітів тощо. Звідси і впливає актуальність та новизна комплексного наукового вивчення проблеми, заявленої в темі дослідження.

Останній всеукраїнський перепис населення України мав місце в 2001 р. Відповідно, ми змушені послуговуватися дуже застарілими даними. Так, згідно інформації Державного комітету статистики України, у якості рідної мови вказали російську – 9,662 (76%) українських корейців, корейську – 2,223 (17,5%), українську – 700 (5,5%), іншу – 96 (0,8%). Відповідно до перепису, в Україні на той час проживало 12 711 корейців. (Розподіл населення, 2001).

Різні джерела сьогодення свідчать про стрімке зростання чисельності корейців в Україні. Представники корейської діаспори озвучують різні числа, крайні межі яких коливаються від 35 до 50 тисяч чоловік. Слід вказати на той факт, що кардинально змінилося ставлення представників корейської національної меншини (спільноти) до державної української мови та корейської мови, особливо після 24 лютого 2022 р.

Майже дев'яносторічні міграції депортованих корейців та їхніх нащадків Радянським Союзом та пострадянськими країнами призвели до фактично повного забуття рідної мови. У ХХІ ст. здебільшого носіями корейської мови (рідномовцями; англ. – native speaker) стають новітні мігранти, які прибувають у незалежну Україну з Південної Кореї.

Ось як описує ситуацію з вживанням/вивченням корейської мови за радянської доби Людмила Видриган, голова херсонського обласного відділення Всеукраїнської асоціації корейців, у своєму інтерв'ю кореспондентці «Громадського радіо»: «Мої батьки трохи знали (корейську мову – Авт.), і на побутовому рівні я дещо розуміла. Цілеспрямовано нас не навчали корейській мові, ми жили в Казахстані,

я вже сорок два роки живу в Україні... Відносно мови, то хочеться, звичайно, вчити корейську. Ми не вивчали корейську, на початку 60-х років небагато було корейської мови для корейців, ... оскільки слід було створювати єдиний радянський народ... Але ми не винні, оскільки в нашому оточенні не було корейської мови, щоб ми могли нею спілкуватися. Ми з батьками говорили російською, на роботі – російською або українською» (переклад з рос. мови – Авт.) (Громадське радіо, 2017).

Киянка, українська кореянка Ірина Батаєва (Тю) на шпальтах періодичного видання Корейського культурного центру «Мугунхва», розповідаючи про непросту долю своїх батьків, зазначає: «За час проживання в Середній Азії радянські корейці практично забули свою рідну мову, ... Старше покоління, яке зуміло зберегти знання корейської мови, спілкується на північно-східному діалекті, а в мові наступних поколінь, що проживають у середньоазіатському регіоні, з'явилася маса запозичень з російської, узбецької та казахської мов». Наприкінці кореянка підкреслює: «...що мене тішить той факт, як зростає зацікавленість корейською мовою у наших дітей та внуків» (Судьба, 2008, с. 12).

Кореянка Світлана Лі в своєму інтерв'ю на запитання співробітника журналу «Мугунхва»: «Як ви ставитеся до того факту, що етнічна корейська молодь практично не знає корейської мови?» поділилася прикладами зі свого життєвого досвіду та особистими спостереженнями. «Проблема незнання мови існує дуже давно. Представники мого і старшого покоління, які пережили депортацію і не вчили мову ні в школі, ні в інституті, її не знають» (переклад з рос. мови – Авт.) – прокоментувала С. Лі (Лі, 2010, с. 24). Жінка відмітила, що почала вивчати мову лише у 90-их роках ХХ ст., після відкриття недільної школи при новозаснованій Асоціації корейців. Так, знайомство з мовою починалося з азів. У мовних групах займалися одночасно і дорослі, і діти. Пані С. Лі наголошує на тому, що здебільшого дорослим було простіше опанувати мову, оскільки в пам'яті зберігся певний словарний запас із дитинства: «Наприклад, я до першого класу в сім'ї спілкувалася лише корейською мовою» (переклад з рос. мови – Авт.) (Лі, 2010, с. 24). На завершення обговорення мовної проблеми вона зазначає: «Не знаю, наскільки

вдасться зберегти її (мову. – Авт.) в майбутньому, але я усіма силами прагну зберігати традиції корейської культури» (Лі, 2010, с. 24). Аналогічно склалася ситуація у більшості корейських родин, як тих, що прибували в 60-ті роки, так і на межі століть.

Покоління міленіалів, з їхнім постійним прагненням самореалізуватися та зумерів, вихованих під впливом інформаційних технологій, здебільшого уже сформувалися/формується білінгвами – російсько- та україномовні, чи мультилінгвами – послуговуються, вивчають чи вільно володіють у різному ступені українською, корейською, російською та іншими мовами. Президент Харківського міського товариства корейської культури Людмила Кім у своєму інтерв'ю кореспонденту газети «Время» зазначила: «Мої онуки мову (корейську – Авт.) знають: онук перейшов у п'ятий клас, старша онучка – в другий; і навіть дворічна онука говорить корейською... ..я знаю, що так чи інакше, рано чи пізно, але наше підростаюче покоління прийде до корейської мови» (переклад з рос. мови – Авт.) (Ровчак, 2020).

Ілюструють зміну ставлення до свого етнічного коріння історії поколінь українських корейців, які народилися, росли і формувалися уже в роки незалежної України. Українська кореянка Аліна Бартулі пригадує свій шлях до розуміння необхідності знання рідної мови та культури: «Запитали б мене три роки назад, що таке «ханбок» чи навіть «чанче», і, вірите, я б не знайшлася, що відповісти, оскільки не знала жодного слова корейською мовою... Я особливо не розмірковувала про своє коріння, і в дитинстві, коли мені запропонували вивчати корейську мову, відповіла: «Навіщо мені корейська? Я буду вчити англійську»» (переклад з рос. мови – Авт.) (Бартулі, 2010, с. 27). Дівчина підкреслила, що таке її бачення, як і більшості корейських родин України, є результатом асиміляції в іноетнічному та іншомовному середовищі. А. Бартулі завдяки наполегливій праці опанувала корейську мову та розпочала глибоко знайомитися з культурою та історією свого народу на етнічній батьківщині. Перебуваючи на навчанні в Сеулі (Південна Корея), дівчина позиціонує себе як «українська кореянка в Кореї» (Бартулі, 2010, с. 27).

Перші національно-культурні об'єднання корейців були засновані уже після здобуття

Україною незалежності. Однією з провідних нагальних проблем, яка потребувала вирішення, було відродження корейської мови як одного з маркерів ідентичності.

Сучасна діджиталізація освітнього простору робить доступним навчанням корейської мови у режимі онлайн для всіх охочих. На підтвердження цього, шпальта Інтернету рясніють оголошеннями про освітні послуги з вивчення корейської мови у зручному для абітурієнта форматі, відповідно до попередньо узгодженого графіку. Проте, епосі зближення освіти з цифровими технологіями, передували традиційні офлайн курси та недільні школи. Чимало закладів освіти такого типу на сьогоднішній день із ряду об'єктивних причин мають статус «тимчасово зачинених».

Безперечно, одним з унікальних навчальних закладів, який практикує вивчення корейської мови, є Харківська спеціалізована гімназія №181 «Дьонсурі». Так, 1 вересня 1998 р. за ініціативи Харківського міського товариства Корейської культури та за рішенням ХХІІІ сесії Харківської міської ради ХХ скликання від 8 серпня 1998 р. створено Комунальний заклад освіти – спеціалізовану національну загальноосвітню школу І-ІІІ ступенів з поглибленим вивченням корейської мови та культури № 181 «Дьонсурі» (з корейської мови перекладається як «тім'ячко»).

Безцінним усним джерелом як для вивчення історії гімназії «Дьонсурі», історії освіти корейської національної меншини України, історії освіти України загалом, так і для історії формування культури міжнаціональних взаємин, історії виховання толерантності та сприйняття іншого/інакшості є спогади першої директорки Людмили Кім. «Необхідність вивчення корейської мови постала відразу після розпаду СРСР... Суттєвим стимулом до створення спеціалізованої школи стало бажання прищепити культуру предків новій генерації» (переклад з рос. мови – Авт.) – пригадує Л. Кім (Десятилетие школы, 2008, с. 5).

Своєрідним освітнім плацдармом стала харківська недільна школа, в якій першим вчителем-мовником працював Іван Лі. Проте контингент слухачів був нестабільним, часто змінювався і досягти високих результатів так і не вдалося (Десятилетие школы, 2008, с. 5). Ідея заснування повноцінного закладу загальної

середньої освіти належала Віктору Сіну. Його підтримала Рада Харківського міського товариства корейської культури у складі Лілії Кім, Матвія Кіма, Костянтина Югая, Дмитра Цоя (Десятилетие школы, 2008, с. 7).

Пріоритетним напрямом освітнього процесу школи стало поглиблене вивчення корейської мови «як основного засобу вираження і ключового носія національної культури» (Харьков: создать школу, 2009, с. 8). Викладання корейської мови здійснюється згідно нормативних вимог, Державних стандартів та типових освітніх програм. Педагогічний колектив закладу освіти розробив навчальні програми. Школу було забезпечено необхідними підручниками, навчальними посібниками, споглядалною та дієвою наочністю. Спонсорську допомогу в облаштуванні закладу надало Посольство Республіки Корея в Україні, яке продовжує підтримувати школу «Дьонсурі» і сьогодні (Жизнь ассоциаций, 2010, с. 2). Як вважає директорка Л. Кім, головним досягненням перших років стало те, що в школі прагнули навчатися діти без винятку всіх національностей Харкова: «Результатом стало не просто відродження традицій одного народу, але й співпраця, взаємозбагачення різноманітних культур, історій, традицій» (Харьков: создать школу, 2009, с. 8). Школа поступово реалізувала себе не лише у сфері освіти, але й стала учасником потужного об'єднавчого процесу народів України в регіоні.

Українська освітянка Л. Кім підкреслює: «Значною мірою спрямованість нашої діяльності виявилася результатом загальних тенденцій у національній політиці України, що передбачають формування єдиної нації не шляхом асиміляції малих етносів, а шляхом їх єднання...» (переклад з рос. мови – Авт.) (Харьков: создать школу, 2009, с. 8).

Згадана школа – це єдиний навчальний заклад такого типу в Україні. Згідно освітніх програм, що реалізуються на базі гімназії, корейська мова поглиблено вивчається з першого по одинадцятий клас. Матеріали про багатогранне шкільне життя друкуються на сторінках корейських видань як в Україні, так і в Республіці Корея (Історія школи, 2023; Структура, 2023; Освітні програми, 2023; Освітня програма, 2023).

За сприяння Корейського агентства міжнародної співпраці КОІСА, адміністрація закладу

активно включає в освітній процес корейських волонтерів – носіїв мови. Так і директор інституту «Седжон» у м. Дніпро, куратор Молодіжної фундації «Хваранг» при Університеті митної справи та фінансів Чой Кванг Сун спільно з викладачем седжонівського інституту Бе Джі Йоном регулярно долучаються до проведення майстер-класів із корейської культури для учнів гімназії «Дьонсурі» (Сін, 2021, с. 12–15).

Співпраця вчителів та учнів не припиняється і влітку. За ініціативою пані Л. Кім, при сприянні Всеукраїнської асоціації корейців України та Харківського міського товариства корейської культури при гімназії працює щорічний корейський мовний літній табір. Таборування проходить як на базі гімназії, так і у відпочинкових комплексах. До участі запрошуються діти етнічних корейців із різних регіонів України. Координаторка табору «Хангиль» у 2019 р. пані Л. Кім підкреслює, що метою його діяльності є «створення належного мовного середовища та умов для заохочення вихованців на шляху опанування корейської мови. Основним завданням літньої школи є формування мотивації до майбутнього вдосконалення мови; популяризація мови; набуття навиків усного мовлення, досвіду комунікативного спілкування; підвищення рівня мовної і розмовної компетенцій; допомога у набутті необхідних мовних навичок і подоланні мовного бар'єру;... формування полікультурної та комунікативної компетенцій» (переклад з рос. мови – Авт.) (Кім, 2020, с. 14–15).

Це період найрізноманітніших майстер-класів та воркшопів, які охоплюють всі спектри вивчення корейської ідентичності. Кожен захід по-своєму унікальний. Учні, наприклад, продовжують своє знайомство з історією формування корейської абетки – хангиля. Так, влітку 2016 р. волонтерка, студентка Катерина Козова знайомила школярів із хандя, китайською ієрогліфікою в корейській мові (Жизнь, 2016, с. 14).

Завдяки постійній фінансовій підтримці посольства Республіки Корея в Україні гімназія щорічно проводить олімпіаду зі знання корейської мови для учнів початкової ланки та учнів 7–11 класів; відзначає День корейської писемності; шкільні педагоги є постійними учасниками Всеукраїнської конференції вчителів корейської мови тощо (Грищенко, 2018; Кім, 2018, с. 22–23).

Посольство Республіки Корея є відкритим для діалогу у сприянні розвитку корейської мови

і культури в Україні загалом і на Харківщині зокрема. Надзвичайні та Повноважні Посли Республіки Корея в Україні особисто є постійними гостями харківського закладу освіти. Також за сприяння Посольства гімназію «Дьонсурі» відвідують відомі корейці, серед яких письменники, економісти, політики, дизайнери, культурологи та багато інших успішних людей (Сін, 2016, с. 15; Син, 2016, с. 16).

Педагогічний колектив гімназії демонструє свою зацікавленість у модернізації та світовій інтеграції українського освітньо-дослідницького простору та рості конкурентоспроможності української освіти; постійно долучається до обговорення досягнень педагогічної теорії та практики. З метою обміну знаннями для суспільного прогресу, вчителі презентують свої розробки на сторінках друкованих, електронних наукових фахових видань, розміщують свій візуальний контент на освітніх YouTube каналах. Не остання роль у цьому належить досвіду співпраці з фахівцями з Південної Кореї. Так, розроблені корейськими фахівцями інтеграційні технології, відомі європейцям як «конвергенція», згідно ж корейської семантики як «сполучення, синтез в освітньо-виховній діяльності» розвиваються на базі школи учителем-методистом, учителем корейської мови та музичного мистецтва, доктором філософії, заступником директора Олександром Кімом (Видавнича корпорація Ранок, 2022; Кім, 2022, pp. 107–119; СНЕСК Production. Школа, 2019).

Свідченням визнання професійної діяльності «Дьонсурі» на просвітницькій ниві є здобуті нагороди у міжнародних та загальнонаціональних ініціативах. Так, у 2013 р. школа № 181 під керівництвом Л. Кім стала лауреатом державного проекту «Флагман освіти і науки України» (Сін, 2013, с. 21).

На базі гімназії з 22 травня 2019 р. працює Європейський клуб «Хваранг». Згідно Статуту, робочими мовами є українська та інші мови, які вивчаються в закладі освіти. Клуб ставить собі за мету «виховання дітей та учнівської молоді в дусі миру, дружби, взаєморозуміння...; сприяє активному відродженню національної культури, мови, традицій і їх взаємозбагаченню» (Харьковская специализированная школа, 2007, с. 5; We are, 2023; Освіта без кордонів, 2022; 10 октября, 2008; Євроклуб «Хваранг», 2023). Гімназійний клуб

є осередком Молодіжної фундації «Хваранг» («Hwarang», «Квіткові юнаки»), головний офіс якої знаходиться в США. На відкриття харківського дочірнього центру прибув сам фундатор, засновник організації Пак Ховард. Згадана фундація має за мету об'єднати етнічних корейців з усього світу та молодь інших національностей, яка цікавиться і вивчає корейську мову та культуру (Харьковская специализированная школа, 2007, с.5.; We are, 2023; Освіта без кордонів, 2022; 10 октября, 2008; Євроклуб «Хваранг», 2023).

Хварангами називалися освічені елітні підрозділи молодих аристократів, потенційних лідерів, вихованих у дусі поваги до батьків, щирості та відкритості у спілкуванні з друзями, хоробрості в бою тощо (Хваран, 2019, с. 52–53). Мета громадської організації «Хваранг» – виховати «молодих лідерів, які з любов'ю і повагою ставляться до сім'ї, ближнього, країни, нації, світу, сповідують цінності моралі, закону та справедливості» (Сін, 2021, с. 13). Відповідно, внутрішню природу «Хварангу» гімназії «Дьонсуре» відображає організаційний слоган – «Сьогоднішні хваранги, лідери завтра». Спільнота хварангів задіяна у різнонаправлених молодіжних соціально орієнтованих проектах, воркшопах, мовних майстер-класах, проектах у сфері культури тощо. Майбутні лідери в умовах загальнодержавного карантину працювали у дистанційному форматі, опановуючи курси он-лайн (Сін, 2021, с. 15).

Харківський Євроклуб налагодив тісну співпрацю з сестринським відгалуженням «Хварангу» в Україні, що діє на базі Університету митної справи та фінансів у місті Дніпро. Відтак здобувачі вищої освіти університету мають можливість приєднатися до організації та проведення щорічних мовних літніх таборів та проходження педагогічної мовної практики на базі школи. Куратор університетського «Хварангу», директор Дніпровського інституту «Седжон» Чой Кванг Сун та викладач Бе Джі Йон постійно долучаються до співпраці (Харьковская специализированная, 2007, с. 5; We are, 2023; Освіта без кордонів, 2022; 10 октября, 2008; Євроклуб «Хваранг», 2023).

Харківська громада протягом 2022–2023 років переживає складні, моторошні, воєнні будні. Так, з 230 учнів гімназії – 75 перебувають у Харкові, 10 – в Харківській області, 33 – розкидані

по всій Україні, 112 – за кордоном. З 23 членів Євроклубу «Хваранг» – 8 учнів тимчасово проживають за кордоном в Італії, Польщі, Німеччині, Чехії, Португалії, Ірландії, Іспанії, Франції (About, 2023). Не зважаючи на усі труднощі, учні та педагогічний колектив гімназії «Дьонсуре» продовжують тісно взаємодіяти, формуючи та закріплюючи необхідні компетентності, опановуючи корейську мову.

Нерідко соціокультурна спрямованість діяльності сучасних книгозбірень офіційно дозволяє бібліотекам стати базою для різноманітних освітніх гуртків, курсів, клубів, організацій, заснованих з ініціативи громадськості, у тому числі й національних меншин (спільнот). Реалізуючи формулу: творча діяльність + комунікаційна діяльність = культурна діяльність, бібліотеки виконують роль, так би мовити, об'єднувачого центру за інтересами. До прикладу, одній з черкаських бібліотек судилося прийняти естафету по збереженню культурної взаємодії між титульною нацією та етнічною меншиною.

Черкаський обласний місцевий осередок громадської організації «Асоціація корейців України» було засновано 29 грудня 1993 р. Його очолила Флора Рижак. У 2007 р. корейська діаспора м. Черкаси розпочала вивчення рідної мови, історії, культури Кореї. Недільною школою керувала місіонерка з Південної Кореї, вірянка церкви Євангельських християн-баптистів «Філадельфія» м. Київ, Хонг Юн Джу, або як її називали учні – Юлія (Областное общество, 2007, с. 5; Черкасы, 2008, с. 6). Серед охочих познайомитися з корейською мовою та культурою була здебільшого молодь із корейським корінням. Згідно інформації інтернет-ресурсу «Опендатабот. Відкриваємо Україну» діяльність осередку на 6 травня 2022 р. було припинено (Черкаський обласний, 2023).

Війна з РФ внесла свої суттєві корективи в освітній процес. До прикладу, в м. Мелітополь Запорізької області при бібліотеці багато років плідно діяло Мелітопольське товариство корейців України. Товариство корейської культури було зареєстровано 24 квітня 1996 р. Його незмінним керівником протягом років залишається Йосип Лі (Мелітопольське відділення, 2023).

Мовними курсами до повномасштабного вторгнення Росії в Україну опікувалися корейці Джон Джемін та Олена Лім. Вимушений

переселенець Джон Джемін народився в Південній Кореї, в Україну він приїхав в 2008 р., виконуючи душпастирську службу. Так, Джон Джемін згадує про роботу клубу: «...проводили його офлайн для того, щоб навчати молодь мови, розповідати їй про культуру, але й допомогти молоді у спілкуванні з людьми, навчити чогось доброго, етики поведінки, щоб було багато друзів, як спілкуватися з батьками. На одному з останніх уроків учениця подякувала за те, що відчувається людиною» (Денисенко, 2023).

Етнічна кореянка Олена Лім переїхала до України в трьохрічному віці з Узбекистану. Жінка пригадує: «Мені пощастило, що я навчалася в українській школі. Попри те, що Мелітополь – більше російськомовний, володію українською, утім не так добре, як хотілося б. А корейську я сама вивчала, бо мої батьки її вже не знали. До нас приїхали місіонери з Кореї, і тоді я почала вивчати корейську» (Денисенко, 2023). Пастор Джемін ділиться своєю історією і пояснює чому не володіє українською мовою: «Щодо української мови: у мене є Олена, яка знає українську мову і може бути перекладачкою, тому я українську не вивчаю. Загалом мені погано дається вивчення мов. А моїй дружині пощастило більше» (Денисенко, 2023). Попри це, Джон на вітання «Слава Україні!» дає відповідь «Героям слава!».

Після семи місяців життя в окупації їм вдалося виїхати до Черкас. Зі слів кореянки Олени Лім: «Коли до міста ввійшли російські підрозділи, працівники книгозбірні рятували не лише фонд, а й техніку та цінні атрибути партнерів» (Денисенко, 2023). Такі дії приємно вразили широку громадськість, у тому числі й організаторів корейського центру. Маючи хороші спомини про мелітопольський осідок, подружжя вирішило відродити клуб і звернулося по допомогу до Черкаської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Т. Г. Шевченка. Адміністрація бібліотеки схвально пристала на цю пропозицію та допомогла реалізувати в життя.

Клуб запрацював 4 лютого 2023 р. при відділі літератури іноземними мовами. Завідувачка відділу О. Гаркуша у своєму інтерв'ю «Суспільному. Черкаси» зазначила: «Представники корейської громади завітали з пропозицією відкрити... клуб, де б вони могли спілкуватися рідною мовою, навчати всіх охочих, знайомити з культурою та звичаями та при цьому зберігати

власну самобутність. Звичайно, ми були раді допомогти людям у цьому. Росіяни позбавили їх домівок, але не зламали, не вирвали із душі почуття національної ідентифікації, не стерли історичну пам'ять» (Денисенко, 2023).

Переселенка Олена Лім поділилася планами на майбутнє, насамперед – це вивчення корейської абетки – хангиль, яка складається з сорока літер. Волонтерка, виходячи з досвіду викладання, вказує на той факт, що на початковому рівні фактично ніхто не зупиняється, всі продовжують своє знайомство з мовою, нерідко самотужки. Тому в клубі вони також зорієнтовують як правильно вивчати корейську. «Бо ми не знаємо, скільки перебуватимемо в Черкасах. А учні, коли нас не буде, й далі зможуть вивчати мову» підкреслила викладачка Лім (Денисенко, 2023).

На лютий 2023 р. бажання займатися на мовних курсах виявили близько тридцяти охочих. Подружжя зазначило, що не збирається евакуюватися до Південної Кореї, бо в Україні має друзів, а «справжні друзі мають бути поряд, коли важко» (Денисенко, 2023; Суспільне. Черкаси, 2023).

Таким чином, корейська національна меншина успішно/продуктивно реалізує своє право відповідно до Закону України «Про освіту» від 5 вересня 2017 р. на вивчення мови в комунальних закладах загальної середньої освіти та через національні культурні товариства. Як ми переконалися мовою спілкування корейців України здебільшого була і залишається російська. З початком повномасштабного вторгнення РФ, прийшло переосмислення ролі української мови як державної, як об'єднувачого символу різнонаціональних громадян України. До прикладу, періодичне видання Корейського культурного центру «Мугунхва», присвячене висвітленню життя корейців у різних сферах суспільства в Україні та за кордоном, з часу свого заснування було російськомовним, за винятком нечисленних повідомлень українською та розділів корейською мовами. Проте вже число сорок дев'ять за жовтень 2022 р. підготоване виключно українською мовою.

Вражають і дописи етнічних корейців України, які поділилися своїми споминами про перші дні війни та евакуацію на Західну Україну чи до Європи. Так, сповідь родини Кім розпочинається словами: «Заранее прошу прощения за русский и что не написал об этом

раньше» (Kim's Family, 2022, с. 48). Свій лист харків'янка Людмила Кім завершує висловлюванням вдячності ірландцям, які прийняли їх, українсько-корейським суржиком: «Від усієї нашої великої родини корейців України камсахамніду» (Кім, 2022, с. 51). «Камсахамніду» з корейської мови перекладається як «дякую».

Об'єм статті не дозволяє нам розлогіше висвітлити проблему вивчення історії та мовної норми корейської мови в Україні. Автори зупинилися лише на кількох прикладах відродження/повернення корейською меншиною до своєї

мови, налагодження, так би мовити, комунікації з одним із маркерів/ідентифікаторів етнічного коріння. На разі автори продовжують збирати та аналізувати матеріали, пов'язані з вивченням корейською національною меншиною рідної мови у всіх регіонах України та відслідковувати приклади зміни мовних орієнтирів.

Автори висловлюють щире вдячність Корейському культурному центру за надання доступу до електронного архіву журналу «Мугунхва», що дозволило збагатити дослідження джерельними матеріалами.

Список використаних джерел:

1. 10 октября исполнилось 10 лет школе «Дёнсури»! *Корейський Культурний Центр – Центр розвитку та популяризації Корейської Культури в Україні* : вебсайт. URL: <https://koreancenter.org.ua/10-oktiabria-yspolnylos-10-let-shkole-densu/> (дата звернення: 19.05.2023).
2. About. *About* : вебсайт. URL: <https://www.hwarang.org.ua> (date of access: 19.05.2023).
3. CHECK Production. Школа «Дьонсури» Харьков, 2019. *YouTube* : вебсайт. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=YLh3eflSNFg> (дата звернення: 17.05.2023).
4. We are in mass media. *About* : вебсайт. URL: <https://www.hwarang.org.ua/we-are-in-mass-media> (date of access: 19.05.2023).
5. Бартули А. Путешествие в Корею. Первые впечатления о Корею или как меня встретила этническая родина. *Мугунхва*. 2010. № 14.
6. Видавнична корпорація Ранок. Олександр Кім, 2022. *YouTube* : вебсайт. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=iLQOjwAFWAE> (дата звернення: 17.05.2023).
7. Черкаський обласний місцевий осередок громадської організації «Асоціація корейців України» Код ЄДРПОУ 21364918. *Опендатабот* : вебсайт. URL: <https://opendatabot.ua/c/21364918> (дата звернення: 19.05.2023).
8. Грищенко А. Уникальная харьковская школа отметила юбилей. *Staus Quo* : вебсайт. URL: https://www.sq.com.ua/rus/news/novosti/12.10.2018/unikalnaya_harkovskaya_shkola_otmetila_yubiley (дата звернення: 19.05.2023).
9. Громадське радіо. П'ята графа Як живе корейська громада в Україні?, 2017. *YouTube* : вебсайт. URL: https://www.youtube.com/watch?v=EheXQ_Q4bRY (дата звернення: 14.05.2023)
10. Денисенко М. Навчатимуть мові та знайомитимуть зі східною культурою: корейці з Мелітополя відкрили в Черкасах культурний клуб. *Суспільне* : вебсайт. URL: <https://suspilne.media/370432-navcatimut-movi-ta-znajomitimut-zi-shidnou-kulturoy-korejci-z-melipola-vidkrili-v-cerkasah-kulturnij-klub/> (дата звернення: 19.05.2023).
11. Десятилетие школы Дёнсури!!! (2008). *Мугунхва*. № 6.
12. Євроклуб «Хваранг» : вебсайт. URL: <https://den.klasna.com/uk/site/pupil-autonomy.html> (дата звернення: 19.05.2023).
13. Жизнь ассоциаций. Харьков : Пак Ро Бек посетил школу «Дёнсури» (2010). *Мугунхва*. № 13.
14. Жизнь харьковской специализированной школы № 181 «Дёнсури» (2016). *Мугунхва*. № 36-37.
15. Закон України Про національні меншини (спільноти) України від 13 грудня 2022 р. № 2827-IX. *Офіційний вебпортал парламенту України* : вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2827-IX#Text> (дата звернення: 22.04.23).
16. Історія школи: вебсайт. URL: <https://den.klasna.com/uk/site/school-history.html> (дата звернення: 19.05.2023).
17. Кім Л. (2022). Війна багатьох спонукала залишати рідні місця в Україні. *Мугунхва*. № 49.
18. Кім О. (2022). Інтеграційні процеси в освітніх системах України, заходу і республіки Корея. *International Science Journal of Education & Linguistics*. Vol. 1, No. 3. doi: 10.46299/j.isjel.20220103.11.
19. Кім Л.А. (2020). Корейський мовний та культурний табір «Хангыль». *Мугунхва*. № 46.
20. Кім Л.А. (2018). Школі Дьонсури 20 років! *Мугунхва*. № 42.
21. Kim's Family (2022). О войне. *Мугунхва*. № 49.
22. Комунальний заклад «Харківська СпШ І-ІІІ ступенів № 181 «Дьонсури» Харківської міської ради Харківської області» – Освітні програми, які реалізуються у закладі освіти. *Домашня* : вебсайт. URL: <https://den.klasna.com/uk/site/osvitni-programi-yaki-rea.html> (дата звернення: 19.05.2023).
23. Ли С. : «Наше поколение работало исключительно на энтузиазме, не думая ни о гонорах, ни о зарплате» (2010). *Мугунхва*. № 13.

24. Мелітопольське відділення корейців України : вебсайт. URL: https://youcontrol.com.ua/catalog/company_details/20525466/ (дата звернення: 19.05.2023).
25. Областное общество корейской культуры (г. Черкассы) (2007). *Мугунхва*. № 1.
26. Освіта без кордонів: досвід учасників ConnectED. *Про світ* : вебсайт. URL: http://prosvitcenter.org/dosvid_connected?fbclid=IwAR07rQ8iRP9jH96P7utu7SEd4FiqGB7deX4R1DYfbzbatfRTxnmjflc32wA (дата звернення: 19.05.2023).
27. Освітня програма III ступеня (10-11 класи КЗ «Харківська СпШ I-III ступенів №181 «Дёнсури» харківської міської ради Харківської області на 2022-2023 навчальний рік») : вебсайт. URL: [https://docs.google.com/document/d/1jCR36iMjUhd37FbурКТВWоJsVKadOawq/edit\\$](https://docs.google.com/document/d/1jCR36iMjUhd37FbурКТВWоJsVKadOawq/edit$) (дата звернення: 19.05.2023).
28. Ровчак Ю. Наши земляки: корейцы. *Время* : вебсайт. URL: <https://timeua.info/ukraina/nashi-zemlyaki-korejczy> (дата звернення: 19.05.2023).
29. Розподіл населення за національністю та рідною мовою : вебсайт. URL: http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/nationality_population/nationality_popul1/select_5/?botton=cens_db&box=5.1W&k_t=00&p=50&rz=1_1&rz_b=2_1%20%20%20%20%20%20%20&n_page=3 (дата звернення: 19.05.2023).
30. Син О. «Хваранг» у дії (2021). *Мугунхва*. № 47.
31. Син О. (2016). Визит госпожи Ли Хё Дже в СпШ № 181 «Дёнсури». *Мугунхва*. № 36-37.
32. Син О. (2016). Визит посла Республики Корея в Харьковскую специализированную школу № 181 «Дёнсури». *Мугунхва*. № 36-37.
33. Син О. (2013). Харьковская школа стала лауреатом проекта «Флагман образования и науки Украины». *Мугунхва*. № 28.
34. Структура та органи управління закладу освіти : вебсайт. URL: <https://den.klasna.com/uk/site/struktura-ta-organi-uprav.html> (дата звернення: 19.05.2023).
35. Судьбы (2008). *Мугунхва*. № 4.
36. Суспільне Черкаси. Курси корейської мови. 6 люте 2023 р. *YouTube* : вебсайт. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=I0IemT6g-go> (дата звернення: 19.05.2023).
37. Харьков: создать школу с нуля (2009). *Мугунхва*. № 7.
38. Харьковская специализированная школа (2007). *Мугунхва*. № 1.
39. Хваран (2019). *Мугунхва*. № 43.
40. Черкассы: мы будем учиться (2008). *Мугунхва*. № 5.

References:

- 10 oktiabria uspolnylos 10 let shkole «Densury»! [1. On October 10 Densuri School celebrated its 10th anniversary!]. Tsentr rozvytku ta populiaryzatsii Koreiskoi Kultury v Ukraini : vebsait. URL: <https://koreancenter.org.ua/10-oktiabria-uspolnylos-10-let-shkole-densu/> (data zvernennia: 19.05.2023) [in Russian].
- About : vebsait. URL: <https://www.hwarang.org.ua> (date of access: 19.05.2023) [in English].
- CHECK Production. Shkola «Donsury» Kharkov, 2019. YouTube : vebsait. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=YLh3eflSNFg> (data zvernennia: 17.05.2023) [in Ukrainian].
- We are in mass media. About : vebsait. URL: <https://www.hwarang.org.ua/we-are-in-mass-media> (date of access: 19.05.2023).
- Bartuly A. (2010). Puteshestvie v Koreiu. Pervye vpechatleniya o Koree yly kak menia vstretyla etnycheskaia rodyna [Travel to Korea. First impressions of Korea or how my ethnic homeland met me]. Muhunkhva. № 14 [in Russian].
- Vydavnycha korporatsiia Ranok. Oleksandr Kim, 2022. YouTube : vebsait. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=iLQOjwAFWAE> (data zvernennia: 17.05.2023) [in Ukrainian].
- Cherkaskyi oblasnyi mistsevyi oseredok hromadskoi orhanizatsii «Asotsiatsiia koreitsiv Ukrainy» Kod YeDRPOU 21364918 [Cherkasy regional local branch of the public organization «Association of Koreans of Ukraine»]. Opendatobot : vebsait. URL: <https://opendatobot.ua/c/21364918> (data zvernennia: 19.05.2023).
- Hryshchenko A. Unikalnaia kharkovskaia shkola otmetyla yubylei [The unique Kharkov school celebrated its anniversary]. Staus Quo – Novosty Kharkova, Kyeva, Poltavu, Lvova, Donbassa : vebsait. URL: https://www.sq.com.ua/rus/news/novosti/12.10.2018/unikalnaya_harkovskaya_shkola_otmetila_yubiley (data zvernennia: 19.05.2023) [in Russian].
- Hromadske radio. Piata hrafa. Yak zhyve koreiska hromada v Ukraini? [How does the Korean community live in Ukraine?], 2017. YouTube : vebsait. URL: https://www.youtube.com/watch?v=EheXQ_Q4bRY (data zvernennia: 14.05.2023) [in Ukrainian].
- Denysenko M. Navchatymut movi ta znaiomytymut zi skhidnoiu kulturoiu: koreitsi z Melitopolia vidkryly v Cherkasakh kulturnyi klub [They will teach the language and introduce Eastern culture: Koreans from Melitopol have opened

a cultural club in Cherkasy]. Suspilne : vebsait. URL: <https://suspilne.media/370432-navcatimut-movi-ta-znajomitimut-zishidnou-kulturou-korejci-z-melitopola-vidkrili-v-cerkasah-kulturnij-klub/> (data zvernennia: 19.05.2023) [in Ukrainian].

11. Desiatyletye shkoly Densury!!! [Decade of Dongsuri School] (2008). Muhunkhva. № 6 [in Russian].

12. Ievroklub «Khvaranh» [Euroclub «Hwarang»] : vebsait. URL: <https://den.klasna.com/uk/site/pupil-autonomy.html> (data zvernennia: 19.05.2023) [in Ukrainian].

13. Zhyzn assotsyatsyi. Kharkov : Pak Ro Bek posetyl shkolu «Donsury» [Life of associations. Kharkiv : Park Ro Baek visits Dongsuri School] (2010). Muhunkhva. № 13 [in Russian].

14. Zhyzn kharkovskoi spetsyalyzovannoi shkoly № 181 «Densury» [Life of the Kharkov specialized school № 181 «Dyonsuri»] (2016). Muhunkhva. № 36–37 [in Russian].

15. Zakon Ukrainy pro natsionalni menshyny (spilnoty) Ukrainy vid 13 hrudnia 2022 r. № 2827-IXh [Law of Ukraine On National Minorities (Communities) of Ukraine dated December 13, 2022]. Ofitsiinyi vebportal parlamentu Ukrainy : vebsait. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2827-IX#Text> (data zvernennia 22.04.23) [in Ukrainian].

16. Istoriia shkoly [History of the school]: vebsait. URL: <https://den.klasna.com/uk/site/school-history.html> (data zvernennia: 19.05.2023) [in Ukrainian].

17. Kim L. (2022). Viina bahatokh sponukala zalyshaty ridni mistisia v Ukraini [The war prompted many to leave their native places in Ukraine.]. Muhunkhva. № 49.

18. Kim O. (2022). Intehratsiini protsesy v osvitykh systemakh Ukrainy, zakhodu i respubliky Koreia [Integration processes in the educational systems of Ukraine, the West and the Republic of Korea]. International Science Journal of Education & Linguistics. Vol. 1, № 3. doi: 10.46299/j.isjel.20220103.11 [in Ukrainian].

19. Kym L.A. (2020) Koreiskyi yazykovoi letnyi laher «Khanhyl» [Korean language summer camp «Hangul»]. Muhunkhva. № 46 [in Russian].

20. Kym L.A. (2018). Shkole Donsury 20 let! [Dyonsuri School is 20 years old!] Muhunkhva. № 42 [in Russian].

21. Kim's Family (2022). O voine [About war]. Muhunkhva. № 49.

22. Komunalnyi zaklad «Kharkivska spetsializovana shkola I-III stupeniv № 181 «Donsuri» Kharkivskoi miskoi rady Kharkivskoi oblasti» – Osvitni prohramy, yaki realizuiutsia u zakladi osvity [Communal institution «Kharkiv specialized school of I-III degrees № 181 «Dyonsuri» of the Kharkiv city council of the Kharkiv region» - Educational programs implemented in the educational institution]. – Domashnia : vebsait. URL: <https://den.klasna.com/uk/site/osvitni-programi-yaki-rea.html> (data zvernennia: 19.05.2023) [in Ukrainian].

23. Ly S. : «Nashe pokolenye rabotalo yskliuchytelno na entuzyazme, ne dumaia ny o honorarakh, ny o zarplate» [«Our generation worked solely on enthusiasm, not thinking about fees or salaries»] (2010). Muhunkhva. № 13 [in Russian].

24. Melitopolske viddilennia koreitsiv Ukrainy [Melitopol branch of Koreans of Ukraine] : vebsait. URL: https://youcontrol.com.ua/catalog/company_details/20525466/ (data zvernennia: 19.05.2023) [in Ukrainian].

25. Oblastnoe obshchestvo koreiskoi kultury (h. Cherkassy) [Regional Society of Korean Culture (Cherkasy)] (2007). Muhunkhva. № 1[in Russian].

26. Osvita bez kordoniv: dosvid uchasnykiv [Education without borders: experience of participants] ConnectED. PRO SVIT : vebsait. URL: http://prosvitcenter.org/dosvid_connected?fbclid=IwAR07rQ8iRP9jH96P7utu7SEd4FqGB7deX4R1DYfbzbatfRTxnmjLc32wA (data zvernennia: 19.05.2023) [in Ukrainian].

27. Osvitnia prohrama III stupenia [Educational program of the III degree] : vebsait. URL: <https://docs.google.com/document/d/1jCR36iMjUhd37FbypKTBWoJsVKadOawq/edit> (data zvernennia: 19.05.2023) [in Ukrainian].

28. Rovchak Yu. Nashy zemliaky: koreitsy [Our countrymen: Koreans]. Vremia : vebsait. URL: <https://timeua.info/ukraina/nashi-zemlyaki-korejczy> (data zvernennia: 19.05.2023) [in Russian].

29. Rozpodil naseleennia za natsionalnistiu ta ridnoiu movoiu [Distribution of the population by nationality and native language] : vebsait. URL: http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/nationality_population/nationality_popu1/select_5/?botton=cens_db&box=5.1W&k_t=00&p=50&rz=1_1&rz_b=2_1%20%20%20%20%20%20%20&n_page=3 (data zvernennia: 19.05.2023) [in Ukrainian].

30. Sin O. (2021) «Khvaranh» u dii [«Hwarang» in action]. Muhunkhva. № 47 [in Ukrainian].

31. Syn O. (2016). Vyzyt hospozhy Ly Khe Dzhe v spetsyalyzovannuii shkolu № 181 «Donsury» [Ms. Lee Hyo Jae's Visit to № 181 «Dyeongsuri» Specialized School]. Muhunkhva. № 36–37 [in Russian].

32. Syn O. (2016). Vyzyt posla Respublyky Koreia v Kharkovskuii spetsyalyzovannuii shkolu № 181 «Densury» [Visit of the Ambassador of the Republic of Korea to Kharkiv Specialized School № 181 «Dyonsuri»]. Muhunkhva. № 36–37 [in Russian].

33. Syn O. (2013). Kharkovskaia shkola stala laureatom proekta «Flahman obrazovanyia y nauky Ukrayny» [Kharkiv school became a laureate of the project «Flagship of Education and Science of Ukraine»]. Muhunkhva. № 28 [in Russian].

34. Struktura ta orhany upravlinnia zakladu osvity [Structure and management bodies of the educational institution] : vebsait. URL: <https://den.klasna.com/uk/site/struktura-ta-organi-uprav.html> (data zvernennia: 19.05.2023) [in Ukrainian].

-
35. Sudby [Destiny] (2008). Muhunkhva. № 4 [in Russian].
 36. Suspilne Cherkasy. Kursy koreiskoi movy [Korean language courses]. 6 liute 2023 r. YouTube : vebsait. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=IOIemT6g-ro> (data zvernennia: 19.05.2023) [in Ukrainian].
 37. Kharkov: sozdat shkolu s nulia [Kharkiv: create a school from scratch] (2009). Muhunkhva. № 7 [in Russian].
 38. Kharkovskaia spetsyalyzyrovannaia shkola [Kharkiv specialized school] (2007). Muhunkhva. № 1 [in Russian].
 39. Khvaran [Hwarang] (2019). Muhunkhva. № 43 [in Russian].
 40. Cherkassy: my budem uchytsia [Cherkasy: we will study] (2008). Muhukhva. № 5 [in Russian].